

«Нарцис і Гольдмунд»: філософські мандри манівцями життя

Анастасія Канівець

«Нарцис і Гольдмунд» за твором Германа Гессе
 Сценаристи: Штефан Руцовицькі, Роберт Голд
 Режисер: Штефан Руцовицькі
 Оператор: Бенедикт Нойєнфельс
 У ролях: Сабін Тамбреа, Яніс Нівьонер, Емілія Шюле,
 Генріетта Конфуріус та ін.
 Німеччина, 2020

15–21 липня в кінотеатрі «Жовтень» проходив Тиждень австрійського кіно. Відбувається він в Україні з 2012 року, презентуючи нові фільми австрійського чи копродукційного виробництва. Цього року показали п'ять стрічок різних видів та жанрів; фільмом-відкриттям Х-го Тижня, що його представили голова Австрійського культурного форуму Ульф Хаусбрандт і програмний директор фестивалю Лля Дядик, став «Нарцис і Гольдмунд» оscarоносного Штефана Руцовицькі.

«Фільм про життєвий шлях» – звучить нібито банально. Але так уже склалося, що фундаментальних тем у мистецтві не дуже й багато. А «Нарцис і Гольдмунд» за однойменним твором Германа Гессе – саме про життєвий шлях. Короткий, але такий, що зміг умістити основні буттєві точки: дитинство та його драма, що задала напрям

Яніс Нівьонер і Матіас Хабіх у фільмі «Нарцис і Гольдмунд».

Емілія Шюле у фільмі «Нарцис і Гольдмунд».
 Режисер Штефан Руцовицькі. Німеччина, 2020.

усій біографії; перші еротичні досвіди – ініціація для світу тілесного; учнівство; перше професійне досягнення – ініціація для світу соціального; створення родини; втрата близьких; соціальні катаклізми; мандри; пошук; смерть. Герой фільму говорить, що в його житті було багато зла, але й багато краси теж – і це за ним може повторити чи не кожен. Власне, про це можна розповідати на мільйони ладів, жодного разу не повторившись, – чим, власне, і займається мистецтво (і про це також ідеться у фільмі).

Картина з тих, що «мислять» самі і змушують задуматися глядача, тож з роздумів і починаємо.

За «декорацію» до цієї «містерії життя» автор, а за ним режисер Штефан Руцовицькі, взяв Середньовіччя – епоху, що має репутацію чи не найпохмурішої в історії. Місце дії – монастир, простір, котрий, з одного боку, відділений від «світу», а з іншого – за цим «світом» спостерігає і розмислює (нагадаємо, що монастирі були важливими осередками освіти й науки). Під «світом» маємо на увазі «мирський», ширше – «людський», бо у світ природи монастир якраз вписаний: розташований у горах, і прекрасний зимовий гірський пейзаж відкриває стрічку, задаючи її настрій і певною мірою зміст: гори мають символічне наповнення піднесеності, духовної

висоти, і певною мірою окремішності... але й випробувань, складного шляху сходження, що очікує на героя. Пейзажів у кінокартині насправді небагато, та вони не випадкові: яскравий приклад – епізод чуми, де хворе місто, обитель смерті й скорботи, протиставлене затишній зеленій галяві – такій собі Аркадії, що в ній герой знаходить своє сімейне щастя. Героїв, власне, два, і кожен репрезентує один із двох шляхів, що їх пропонувало тодішнє суспільство, – клірика чи мирянина, жителя «граду небесного» чи «граду земного»; якщо дивитися ширше, бо йдеться, зрозуміло, не лише про Середньовіччя, – це внутрішня чи зовнішня щодо світу

Роксана Дюран і Уве Оксенкнехт у фільмі «Нарцис і Гольдмунд».

Сабін Тамбреа і Андре Хенніке у фільмі «Нарцис і Гольдмунд».

орієнтація, життя спокійне й розмірене – чи ж насичене, втворене із суцільних крутих поворотів. Нарцис лишається в монастирі і з часом стає настоятелем: Гольдмунд іде в світ – і переживає низку життєвих пригод, у підсумку створюючи високий витвір мистецтва.

Останнє також є важливою підтемою як втілення тієї краси, що її людство, попри все, несе в собі. Середньовічне мистецтво, яке поєднує сакральну орієнтованість із подекуди химерними, а подекуди підкреслено простими формами, стало тут важливим референсом – від величної монастирської архітектури до скульптур-хімер, що лякали малого Гольдмунда, від дерев'яної скульптури в майстерні його вчителя – до власного шедевра, вівтаря, що став квінтесенцією не лише його творчості, а й самого життя.

В цілому, Штефан Рудовицькі майстерно скомпонував умовний і водночас переконливий світ Середньовіччя, зробивши його досить універсальним. Універсальність самої історії також сприяла цьому – проте сама кінема-

тографічна подача, вишукана, та непереускладнена, забезпечує занурення в показаний світ і його розуміння, попри часову і світоглядну прірву (хоча остання досить умовна, адже основні виклики лишаються такими самими: вибір життєвого шляху, хвороба, війна тощо). Для більшого наближення до сучасної картини світу в історію ввели (досить делікатно) вкраплення популярної сьогодні тематики, такої, як ксенофобія чи гендерна нерівність. Масштабна історія, що охопила дві людські долі, а з ними й портрет епохи, розгортається неспішно, виводячи основні її типи: ченці і лицарі, можновладці й мандрівні актори, селяни й містяни, німці й євреї; деякі обличчя ніби вихоплені творцями фільму зі старих полотен, деякі виглядають сучасно, але не порушують загальний стрій. Тут і тонке аскетичне обличчя Нарциса-Сабіна Тамбреа – слугителя Бога, можливо, майбутнього святого, і вродливе хлопчаче обличчя Гольдмунда-Яніса Нівьонера, дитини землі і від землі, а проте із мистецьким даром, що якраз із цього «земного» проростає. І драма, що її розігрують персонажі, попри всю глибину, розгортається легко й невимушено, тож дві години екранного часу пролітають непомітно – а, враховуючи непросте наповнення, що може красномовніше свідчити про постановницьку майстерність?

Який із двох життєвих шляхів правильний? Чіткої відповіді шукати марно. Хоча центральною постаттю стає Гольдмунд, Нарцис же визнає, що життя його минуло непомітно, глядач сам має вирішити для себе, хто ближчий для нього. Зрештою, цей твір не має на меті повчання, хоча розрахований на діалог із глядачем. Останній може запропонувати і свій варіант життєвого вибору – проте це вже буде окрема історія, що розгортатиметься за рамками кадру.